सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास

माननीय न्यायाधीश श्री सपना प्रधान मल्ल

माननीय न्यायाधीश डा.श्री नहकुल सुवेदी

संक्षिप्त आदेश

०७९-WO-१५०७

विषयः-उत्प्रेषणयुक्त परमादेशसमेत।

काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. ४ बालुवाटार शिवुगल गल्ली, सुवर्ण शम्शेर मार्ग अवस्थित गैर आवासीय नेपाली संघको तर्फबाट ऐजन संघका अख्तियारप्राप्त कार्यकारी निर्देशक काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. ७ बस्ने राजेशशम्शेर राणा..१ निवेदक

विरुद्ध

परराष्ट्र मन्त्रालय सिंहदरबार काठमाडौं समेत..१ विपक्षी

१. निर्णय सुनाउने पेशीमा पेश हुन आएको प्रस्तुत निवेदनमा मिसिल संलग्न कागजात अध्ययन गरी रिट निवेदकको तर्फबाट उपस्थित हुनुभएका विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ताद्वय श्री शम्भु थापा र श्री नरेन्द्र गौतम तथा विद्वान् अधिवक्ताहरु श्री राजेश काफ्ले, श्री सरोजकृष्ण घिमिरे, श्री रामेश्वर न्यौपाने, श्री नविन भण्डारी र श्री आशिष उप्रेतीले तथा प्रत्यर्थी तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ताहरु डा.श्री भिमार्जुन आचार्य, श्री विपिन सुवेदी, श्री तेजेन्द्र गिरी एवम् सहन्यायाधीवक्ता श्री खेमराज ज्ञवालीले गर्नुभएको बहससमेत सुनियो।

२. रिट निवेदकले गैर आवासीय नेपाली संघको मार्च २२-२५, २०२२ (सम्वत् २०७८।१२।८-११) मा सम्पन्न दशौं महाधिवेशनले वैधानिक तवरले आफु संलग्न अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषद निर्वाचित गरेकोमा प्रत्यर्थीहरुले अवैधानिक तरिकाले छुट्टै महाधिवेशन गरी विधानले तोकेको कार्यविधि अवलम्बन नगरी विधानको संशोधन तथा छुट्टै

अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषदको घोषणासमेत गरेको र प्रत्यर्थी परराष्ट्र मन्त्रालयले सो समितिले गैर कानूनी रुपमा गरेको विधान संशोधनलाई प्रमाणिकरण गरी अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषदको निर्वाचनलाई मान्यता प्रदान गरेकोले सो सम्बन्धी प्रत्यर्थी मन्त्रालयको मिति २०७८।१२।१३ र मिति २०७९।११।१२ को निर्णय उत्प्रेषणको आदेशले वदर गरी काठमाडौंको होटल याक एण्ड यतिमा मार्च २२-२५,२०२२ मा सम्पन्न महाधिवेशनले गरेको निर्णय तथा सो महाधिवेशनले गरेको अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषदलाई आधिकारिकता दिनु दिलाउनु भनी परमादेशसमेत जारी गरी पाऊँ भन्ने निवेदन दावी लिएको देखिन्छ।

३. नेपालको संविधानको धारा १७ ले संघ संस्था खोल्ने स्वतन्त्रता नेपाली नागरिकलाई मात्र प्रत्याभूत गरेको र संस्था दर्ता ऐन, २०३४ ले सो ऐन अन्तर्गत रही संस्था दर्ता गर्न नेपाली नागरिक हुनुपर्ने ब्यवस्था गरेको भएतापनि निवेदक संघ गैर आवासीय नेपाली सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा १६ तथा गैर आवासीय नेपाली सम्बन्धी नियमावली, २०६६ को परिच्छेद ४ बमोजिम गैर आवासीय नेपालीको हैसियतमा नै खोल्न पाइने विशेष प्रकृतिको संस्था रहेको देखिन्छ। गैर आवासीय नेपाली सम्बन्धी ऐन, २०६४ गैर आवासीय नेपालीहरुमा नेपालप्रतिको सामिप्यता अभिवृद्धि गरी त्यस्तो ब्यक्तिलाई नेपालको सर्वाङ्गिण विकासमा सहभागी गराउन उत्प्रेरित गराउने उद्देश्यले जारी भएको देखिंदा गैर आवासीय नेपाली संघको गठनको उद्देश्य पनि सो भन्दा पृथक हुन सक्ने देखिएन।

४. स्थापनाकालदेखि एकताबद्द रही सञ्चालन भैआएको गैर आवासीय नेपाली संघको दशौं महाधिवेशनका लागि विभिन्न मुलुकहरुबाट हुनुपर्ने प्रतिनिधि चयनका विषयमा विवाद उत्पन्न भई विधान बमोजिम हुनुपर्ने समयमा महाधिवेशन सम्पन्न हुन नसकेको तथा सो सम्बन्धमा उत्पन्न विवादको तार्किक र विधानसम्मत समाधान हुन नसकिरहेको अवस्थामा महाधिवेशन प्रतिनिधिले दुई फरक फरक समय र स्थानमा अलग अलग महाधिवेशन गरेबाट प्रस्तुत विवाद सृजना भएको मिसिलबाट देखिन आउँछ।

५. विधानले तोकेको समयमा दशौं महाधिवेशन सम्पन्न गराउन नसकेको कारण दशौं महाधिवेशन सम्पन्न गराउने सम्बन्धमा सम्बन्धित निकाय परराष्ट्र मन्त्रालयमा पटक पटक छलफल भई उक्त निर्वाचन सम्पन्न गराउने समेत प्रयोजनका लागी मन्त्रालयले मिति २०७८।६।२२ र २०७८।८।३ को पत्रबाट अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषदको संयोजकलाई गैर आवासीय नेपाली संघको विधानको धारा १६.१.४ बमोजिमको अधिकारको प्रयोग गर्दै संघमा देखिएको विवादको समाधान गरी संस्थाको संरक्षण गर्नु हुन भन्ने बेहोराको पत्र प्रेषित

गरिएकोमा उच्च अदालत पाटनबाट मिति २०७८।८।१९ मा ०७८-WO-०४७९ को रिट निवेदनमा मन्त्रालयको उक्त निर्णय तत्काल कार्यान्वयन नगर्नु नगराउनु भनी अन्तरिम आदेश जारी भएको देखिन्छ। हाल उक्त निवेदन मिति २०७९।२।१८ मा तामेलीमा राख्ने आदेश भएको देखियो।

६. तत्पश्चात् संघको अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषदको मिति २०७८।१०।१(१५ जनवरी, २०२२) को ८१ औं बैठकबाट संघको वर्तमान परिस्थितिलाई निकास दिई संघलाई गैर आवासीय नेपालीको साझा संस्थाको रुपमा स्थापित गर्ने भनी संघको पूर्व अध्यक्ष डा.शेष घलेको संयोजकत्वमा संस्थाको पूर्व अध्यक्षहरुसमेत संलग्न सात सदस्यीय उच्च स्तरीय समिति गठन गरिएको देखिन्छ। उक्त निर्णय गैर आवासीय नेपाली संघको महाधिवेशनका सम्बन्धमा उत्पन्न विवाद तथा अन्योलको सम्वोधन गर्ने र संघलाई पूर्ववत रुपमा एकताबद्ध रुपमा संचालन गर्नसमेत महत्वपूर्ण प्रस्थान विन्दु भएकोमा सो समितिले आफूलाई प्रास कार्यादेश सम्पन्न गर्न नसकेको भनी महाधिवेशनको प्रकृया शुरु भएकोमा सदस्यता सम्बन्धी विवाद समाधान नहुँदै निर्वाचन गर्न लागेकोले निर्वाचन रोकी पाऊँ भनी परेको ०७८-WO-०९३१ को रिट निवेदनमा उच्च अदालत पाटनबाट मिति ०७८।१२।०७ मा तत्काल संघको निर्वाचन सम्वन्धी कुनै काम कारवाही नगर्नु नगराउनु भनी अल्पकालिन अन्तरिम आदेश जारी भएको र मिति ०७८।१२।११ मा मात्र अन्तरिम आदेश खारेज भएकोमा सोही बीच निर्वाचन गरेको देखिंदा सो महाधिवेशन र उक्त महाधिवेशनले निर्वाचित गरेको अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषदलाई आधिकारिकता प्रदान गरी पाऊँ भन्ने निवेदन दावी पुग्न सक्ने देखिएन ।

७. अर्को तर्फ प्रत्यर्थीहरु समेतका प्रतिनिधिहरु संलग्न भई मिति २०७८।१२।१२-१३ मा होटल हिमालय कुपडोण्लमा समानान्तर रुपमा अर्को महाधिवेशन गरेको देखिन्छ। सोही महाधिवेशनले विधानसमेत संशोधन गरी संशोधित विधान बमोजिम भनी तीन जना अध्यक्ष सहितको अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषदको कार्य समिति गठन गरेको भनिएकोमा गैर आवासीय नेपाली सम्बन्धी नियमावली, २०६६ को नियम १३ मा संघको साधारण सभा सम्बन्धी व्यवस्था विधानमा व्यवस्था भए बमोजिम हुने कानूनी प्रावधान रहेको सन्दर्भ र उक्त महाधिवेशन नै चैत्र १२-१३ मा सम्पन्न भएको भनिएकोमा सो अधिवेशनले पारित गरेको विधान प्रमाणिकरण हुनु अगाडि नै अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषद गठन गरेको देखिएकोमा प्रत्यर्थी मन्त्रालयले सोतर्फ आवश्यक जाँचबुझ नगरी विधान प्रमाणिकरण गरेको कार्यबाट

ऐन नियमले मन्त्रालयलाई दिएको अख्तियारी जिम्मेवारीपूर्वक र असल नियतले पालना गरेको देखिएन। विधान संशोधन सम्बन्धी प्रत्यर्थी मन्त्रालयको मिति ०७८।१२।१३ को र तत्पश्चात पुनः मिति ०७९।११।१४ मा गरिएको निर्णयसमेत उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने ठहर्छ। उल्लिखित विधान बमोजिम भएको भनिएको महाधिवेशन तथा निर्वाचनले समेत मान्यता प्राप्त गरेको मान्न मिलेन।

८. यस प्रकार उल्लिखित दुवै महाधिवेशनबाट गरिएको भनिएको गैर आवासीय नेपाली संघको अधिवेशन, निर्वाचन तथा विधान संशोधन सम्बन्धी काम कारवाही गैर आवासीय नेपाली संघसम्बन्धी ऐन, नियम एवम् गैर आवासीय नेपाली समुदायको आदर्श र मूल्य मान्यता तथा गैर आवासीय नेपालीहरुबीच पारस्परिक सहयोग र सद्भाव अभिबृद्धिको मर्म, भावना र हित विपरितसमेत देखिंदा संघको गरिमा, एकता, उद्देश्य र प्रभावकारीतालाई नकारात्मक प्रभाव पर्नबाट जोगाउन उपयुक्त आदेश जारी हुनुपर्ने देखियो।

९. सोको लागि गैर आवासीय नेपाली संघको उल्लिखित महाधिवेशन पूर्व मिति २०७८।१०।०१ मा आयोजित अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषदको ८१ औं बैठकले **"गैर आवासीय नेपाली संघको वर्तमान परिस्थितिमा निकास दिनुको साथै संघमा आपसी एकता र भाईचारा कायम राख्दै वास्तविक अर्थमा सम्पूर्ण गैर आवासीय नेपालीहरुको साझा संस्थाका रुपमा स्थापित गर्न"** भनी संघमा उत्पन्न सम्पूर्ण गतिरोध निकास दिने र संघलाई एकताबद्ध र गरिमायुक्त बनाई लैजाने उद्देश्यका लागि संघका पूर्व अध्यक्ष डा.शेष घले, डा.उपेन्द्र महतोलगायत संघलाई जन्माउन र पहिचान दिलाउन महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेका व्यक्तिहरु संलग्न एक उच्च स्तरीय समिति गठन भएको, सो समिति गठन गर्ने सम्बन्धमा कुनै विवादसमेत भएको नदेखिएकाले सोही निर्णयमा आधारित भई गैर आवासीय नेपाली संघको मर्म र उद्देश्य अनुरुप संघको सदस्यता, महाधिवेशन प्रतिनिधि छनोट, निर्वाचन वा अधिवेशन आयोजना गर्ने सम्बन्धी निर्णय गर्न उपयुक्त देखिएकाले देहायबमोजिम गर्नु गराउनु भनी प्रत्यर्थी परराष्ट्र मन्त्रालयको नाउँमा यो आदेश जारी गरिएको छ:-

क. संघको अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषदको मिति ०७८।१०।०१ मा सम्पन्न ८१ औं बैठकले गठन गरेको उच्च स्तरीय समितिलाई यथावत् कायम राख्ने,

ख. उक्त समितिमा रिट निवेदकले दावी गरेको गैर आवासीय नेपाली संघको अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषद भनिएको समितिको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र महासचिव क्रमशः विनोद कुंवर, उमेश कुमार पुडासैनी र जानकी गुरुङ्ग तथा होटेल हिमालयबाट गठन गरिएको

भनिएको समितिमा अध्यक्ष रहेको भनी दावी गरिएका कुल आचार्य, डो.बद्री के.सी. र रविना थापासमेत जम्मा ६ जना सदस्य थप गर्ने,

ग. उक्त उच्च स्तरीय समितिले समितिको पहिलो बैठक बसेको मितिले ६ महिना भित्र संघको सदस्यता, निर्वाचन तथा अधिवेशन प्रतिनिधि छनौट लगायत सम्बद्ध सम्पूर्ण विवादको समाधान गरी एकतापूर्ण महाधिवेशन गर्ने गराउने,

घ. समितिको संयोजकले कुनै कारण देखाइ समितिमा बस्न असमर्थता जनाएमा संघको अन्तराष्ट्रिय समन्वय परिषदको मिति ०७८।१०।०१ मा सम्पन्न ८१ औं बैठकले गठन गरेको समितिमा रहेको नामावली मध्ये क्रमानुसार दोस्रो व्यक्तिले बैठकको संयोजक भई काम गर्ने,

ङ. समितिले निर्णय गर्दा बहुमतका आधारमा निर्णय गर्ने र कुनै विषयमा मत बराबर भएमा संयोजकले निर्णयक मत दिन सक्ने,

च. अन्य कार्यविधि समितिले आफै निर्धारण गर्ने,

छ. यो समितिले आफ्नो भूमिका जिम्मेवारीपूर्वक निर्वाह गर्ने कुरामा यो इजलासले विश्वास लिएको छ।

१०. संघ सम्बद्ध सम्पूर्ण विवादको समाधान गरी तोकिएको समयमा अधिवेशन सम्पन्न गर्ने सुनिश्चितताका लागि समितिको काममा सहजिकरण गर्न नेपाल सरकारले नेपाल न्याय सेवाको राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीको अधिकृतलाई तोक्ने।

११. प्रत्यर्थी परराष्ट्र मन्त्रालयले उल्लिखित कार्यका लागि आवश्यक समन्वय, सहयोग र सहजिकरण गर्ने।

१२. ०७९-WO-०५४० को रिट निवेदनका हकमा निवेदकले विधान प्रमाणिकरणका लागि पेश गरेकोमा प्रत्यर्थी मन्त्रालयले लामो समयसम्म कुनै निर्णय नगरी कानून बमोजिमको कर्तव्य पालना गरेको नदेखिएको तर प्रस्तुत निवेदनमा जारी आदेशबाटै निवेदकको मागको विषय सम्बोधन हुने नै हुँदा केही गरिरहनु परेन।

१३. आदेशको पूर्णपाठ तयार गर्न समय लाग्ने हुनाले यो संक्षिप्त आदेश जारी गरिएको छ।

न्यायाधीश न्यायाधीश

ईति सम्वत् २०८० चैत्र २१ गते रोज ४ शुभम् --------------------------------।